

Rad: Demokratizacija, Dekomodifikacija, Sanacija

Radni ljudi su mnogo više od „resursa“. Ovo je jedna od središnjih lekcija trenutne krize. Briga o bolesnima; isporuka hrane, lijekova i ostalih potrepština; uklanjanje našeg otpada; popunjavanje policaj i rad na kasama u našim trgovinama; ljudi koji su omogućili da se život nastavi tokom pandemije COVID-19 – živi su dokaz da se rad ne može svesti na puku robu. Tržišne snage ne mogu upravljati zdravljem ljudi i brigom o najugroženijima. Ako ove stvari ostavimo isključivo tržištu, rizikujemo da pogoršamo nejednakosti do tačke u kojoj se odričemo života onih najugroženijih. Kako izbjeći ovu neprihvatljivu situaciju? Uključivanjem zaposlenih u odluke koje se odnose na njihov život i budućnost na radnom mjestu –demokratizacijom preduzeća. Dekomodifikacijom rada – kolektivnim jamčenjem svrsishodnog zaposlenja za sve. Dok se suočavamo s nevjerojatnim rizikom pandemije i ekološkog kolapsa, uvođenje ovih strateških promjena omogućilo bi nam da osiguramo dostojanstvo svih građana, dok prikupljamo kolektivnu snagu i napor koji nam je potreban da bismo sačuvali naš zajednički život na ovoj planeti.

Zašto demokratizovati? Svakog jutra muškarci i žene, a posebno pripadnici rasnih zajednica, migranti i radnici u neformalnoj ekonomiji, ustaju da služe onima među nama koji mogu ostati u karantinu. Oni nas čuvaju tokom noći. Dostojanstvo njihovih poslova ne traži drugo objašnjenje do onog rječito jednostavnog izraza – „esencijalni radnik“. Taj pojam, takođe, otkriva ključnu činjenicu – kapitalizam ga je uvijek nastojao učiniti nevidljivim, zamjenjujući ga pojmom „ljudski resurs“. Ljudska bića nisu jedno od mnogih resursa. Bez investitora rada (radnika) ne bi bilo ni proizvodnje, ni usluga, ni preduzeća.

Svakog jutra muškarci i žene ostaju u svojim domovima kako bi iz daleka ispunjavali misije organizacija za koje rade. Rade do kasno u noć. Za one koji smatraju da se zaposlenima ne može vjerovati da rade svoj posao bez nadzora, da radnici treba da trpe prismotru i spoljašnju disciplinu, ovi muškarci i žene dokazuju suprotno. Oni danonoćno dokazuju da radnici nisu samo jedan od mnoštva sudionika, naprotiv, oni drže ključeve uspjeha svojih poslodavaca. Oni su biračko jezgro preduzeća, ali bez obzira na to, uglavnom im je uskraćeno pravo učešća u upravi na svojim radnim mjestima – pravo koje monopolišu investitori kapitala.

Na pitanje kako kompanije i društvo u cjelini može prepoznati doprinose svojih zaposlenih u kriznim vremenima, odgovor je demokratija. Svakako moramo zatvoriti zijevarajući jaz nejednakosti dohotka i povećati minimalni prihod, ali to samo po sebi nije dovoljno. Nakon dva svjetska rata, nesporni doprinos žena društvu pomogao im je u osvajanju prava glasa. Na isti način, vrijeme je davanje prava glasa radnicima.

Zastupljenost radnika (kao investitora svog rada) kroz institucije poznate kao radnički saveti postoji u Evropi od završetka Drugog svjetskog rata. Ipak, ta predstavnička tijela, u najboljem slučaju, imaju slab uticaj na upravu preduzeća i podređena su odlukama rukovodećih timova koje imenuju deoničari. Oni nisu bili u stanju zaustaviti ili čak usporiti nemilosrdni zamah samodovoljne akumulacije kapitala i njenog sve snažnijeg doprinosa uništavanju naše životne sredine. Ovim tijelima bi sada trebalo dodijeliti prava slična onima koja imaju upravni odbori. Da bi se to dogodilo, od uprave preduzeća (to jest, najvišeg menadžmenta) moglo bi se tražiti odobrenje dvostruke većine od odbora koji predstavljaju kako radnike tako i deoničare. U Njemačkoj, Nizozemskoj i Skandinaviji različiti oblici suodlučivanja (mitbestimmung), postupno uvedeni nakon Drugog svjetskog rata, bili su presudni korak ka davanju glasa radnicima, ali još uvijek su nedovoljni za stvaranje stvarnog „građanstva“ u firmama. Čak i u Sjedinjenim Državama, u kojima su radničko organiziranje i sindikalna prava znatno suzbijeni, sada raste poziv da se investitorima radne snage (radnicima) da pravo da biraju predstavnike sa kvalifikovanom većinom u upravnim odborima. Odluke poput izbora izvršnog direktora, postavljanja glavnih strategija i raspodjele profita previše su važna da bi se mogla prepustiti

isključivo deoničarima. Lično ulaganje rada, to jest, sopstvenog uma i tijela, sopstvenog zdravlja, čak i samog života, trebalo bi biti praćeno kolektivnim pravom na potvrđivanje ili zabranjivanje ovih odluka.

Zašto dekomodifikovati? Ova kriza takođe pokazuje da se rad ne smije tretirati kao roba, da samo tržišni mehanizmi ne mogu biti zaduženi za odluke koje najdublje pogađaju naše zajednice. Poslovi i zalihe u zdravstvenom sektoru već godinama su podložni vodećem načelu profitabilnosti. Danas pandemija otkriva u kojoj mjeri nas je ovaj princip vodio u pogrešnom pravcu. Određene strateške i kolektivne potrebe jednostavno moraju biti imune na takva razmatranja. Rastući broj umrlih širom svijeta strašan je podsjetnik da se neke stvari nikada ne smiju tretirati kao roba. Oni koji i dalje tvrde suprotno ugrožavaju nas svojom opasnom ideologijom. Profitabilnost je nepodnošljivo mjerilo kada je u pitanju naše zdravlje i naš život na ovoj planeti.

Dekomodifikacija rada podrazumeva zaštitu određenih sektora od zakona takozvanog „slobodnog tržišta”; to ujedno znači i obezbeđivanje pristupa radu i dostojanstvu koje ono donosi za sve ljude. Jedan od načina za to je stvaranje jamstva za posao. Članak 23. Opšte deklaracije o ljudskim pravima podsjeća nas da svako ima pravo na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i povoljne uslove rada i zaštitu od nezaposlenosti. Jamstvo za posao ne samo da bi svakoj osobi omogućilo pristup poslu koji joj omogućuje da dostojanstveno živjeći bi pružilo i ključni podsticaj našoj kolektivnoj sposobnosti za suočavanje sa mnogim hitnim socijalnim i ekološkim izazovima s kojima se trenutno suočavamo. Zajamčeno zaposlenje omogućilo bi vladama da, kroz lokalne zajednice, osigura dostojanstven posao, istovremeno doprinoseći ogromnim naporima u borbi protiv kolapsa životne sredine. Širom svijeta, kako se nezaposlenost povećava, programi zajamčenog zaposlenja mogu igrati presudnu ulogu u osiguranju socijalne, ekonomske i ekološke stabilnosti naših demokratskih društava. (VAR. EUROP) Evropska unija mora uključiti takav projekat u svoj Zeleni plan. Recenzija misije Evropske centralne banke, kako bi mogla finansirati ovaj program, koji je nužan za naš opstanak, dala bi mu legitimno mjesto u životu svakog građanina EU. Kao protucikličko rješenje za dolazeću eksplozivnu nezaposlenost ovakav program bi pokazao svoj ključni doprinos prosperitetu EU.

Ekološka sanacija. Danas ne bi trebalo reagovati s istom nevinošću kao 2008. godine, kada smo na ekonomsku krizu odgovorili bezuslovnim spasavanjem biznisa, koje je uvećalo javni dug, a ništa od njih nije zahtijevalo zauzvat. Ako naše vlade odluče da spasu privatne biznise u trenutnoj krizi, tada moraju i privatne firme izaći u susret i ispuniti opšte osnovne uslove demokratije. U ime demokratskih društava kojima služe i koja ih čine, u ime njihove odgovornosti da osiguraju naš opstanak na ovoj planeti, naše vlade moraju svoju pomoć preduzećima usloviti određenim promjenama u njihovom ponašanju. Uz stroge ekološke standarde, od preduzeća se mora zahtijevati i da ispune određene demokratske uslove unutrašnjeg upravljanja. Uspješan prijelaz sa uništavanja životne sredine na njen oporavak i obnovu najbolje će voditi demokratski organizovane firme u kojima, kad je riječ o strateškim odlukama, glasovi onih koji ulažu svoj rad nose jednaku težinu kao i onih koji ulažu svoj kapital. Imali smo više nego dovoljno vremena da vidimo što se događa kada se rad, planeta i kapitalni dobici uzmu u obzir u trenutnom sistemu – rad i planeta uvijek gube.

Zahvaljujući istraživanju inženjerskog odsjeka Univerziteta u Kembridžu (Cullen, Allwood i Borgstein, *Envir. Sci. & Tech.* 2011 45, 1711–1718), znamo da bi „ostvarive promjene dizajna” mogle smanjiti globalnu potrošnju energije za 73%. Ali te promjene zahtijevaju naporan ljudski rad i poslovne odluke koje su u kratkom roku često skuplje. Zašto praviti takve promjene sve dok firme rade tako da nastoje maksimizovati dobit samo za svoje investitore kapitala u svijetu u kojem je energija jeftina? Uprkos izazovima ove tranzicije, određena društveno orijentirana preduzeća ili preduzeća sa kooperativnim upravljanjem, koja imaju hibridne ciljeve uzimajući

u obzir financijska, socijalna i ekološka pitanja i koja razvijaju demokratsku upravu, već su pokazala potencijal takvog pozitivnog uticaja.

Da se više ne zavaravamo: prepušteni sami sebi, većina kapitalnih ulagača neće se brinuti za dostojanstvo investitora rada (radnika) niti će voditi borbu protiv ekološke katastrofe. Postoji i druga opcija – demokratizovati firme, dekomodifikovati rad, prestati tretirati ljudska bića kao resurse kako bismo se zajedno mogli skoncentrirati na održavanje života na ovoj planeti.

Translated by Periša Ražnatović